

Vážené kolegyně, kolegové,

archeologům se naskytl smutný pohled. Poslední obyvatel, mladý muž, nebyl pohřben. Konec vesnice se přiblížil, když obyvatelé snědli mladá zvířata a své psy. Nikdo neodešel, v Grónsku nebylo kam. Na místě tak zůstaly i velevzácné hřeby a další kovové a dřevěné předměty, které se musely dovážet ze Skandinávie. Konec pravidelného lodního spojení s Norskem – z politických, obchodních i klimatických příčin – byl jednou z příčin zániku vikingského osídlení. Spojení se Skandinávií bylo nezbytné nejenom z hmotných důvodů, znamenalo také konec církve. Ta hrála v duchovním životě hlavní roli – nuzní Gróňané, bojující neustále o přežití, stavěli kamenné kostely, dováželi víno a nákladné liturgické předměty. Poté, co zemřel poslední biskup a nový nepřišel, neměl kdo vysvětit kněze. Zánik církevní organizace musel znamenat pro osamocené, hluboce věřící pastevce velkou morální ránu. Další z příčin bylo vykácení lesů, které původně v Grónsku byly. Protože se Gróňané nenaučili využívat lokální zdroje, pokračovali ve stylu života, který znali z Evropy a neměli z čeho stavět. Přežívání v Grónsku bylo vždy na hraně možností. Mohli tedy vůbec Evropané v Grónsku přežít? Fyzicky asi ano. Inuité tam žijí. Hlavní příčina zániku nebyla asi v poklesu teplot, ani ve ztrátě zájmu Evropy o mroží kly, které byly hlavním, pokud ne jediným exportním artiklem (jen na okraj – globalizace není pouze dnešní fenomén – mroží kly přestaly být používané jako náhražka slonoviny poté, co křížové výpravy opět zpřístupnily kly slonů). Hlavní příčinou byla zřejmě nepřizpůsobivost izolované, primitivní, krajně konzervativní společnosti. Od dokonale adaptovaných Eskymáků-Inuitů, těch divokých pohanů, se nic nenaučili. Nosili pouze oděvy evropského střihu – soukenné suknice, těžké pláště, sotva však šlo o módu a nikdy nepřevzali od Inuitů mnohem praktičtější v drsném klimatu optimální kalhoty a větrovky z tuleních kůží. Nenaučili se lovit velryby z člunů vyrobených z tulení kůže, a proto se nenaučili svítit a topit velrybím tukem, stále topili čím dál vzácnějším dřevem. A co je nejpodivnější – nejedli ryby. Jaká pověra či zákaz jim v tom bránil, netušíme, ale je to tak.

Proč tuto neveselou historii popisují? Jistě, varování před extrémním konzervativizmem je v dnešní době nebývalého rozvoje a prudce se měnících životních podmínek zbytečné. Chci varovat před rigidním, uzavřeným myšlenkovým světem. Gróňané jistě udělali vše pro svoji záchranu, tedy vše, co si uměli představit, přesto neviděli, co vidět museli – techniku přežití Inuitů. Neuměli překročit svůj myšlenkový horizont. Nám vyhynutí (alespoň doufám) nehrozí, ale v životě i medicíně se často pohybujeme v uzavřených myšlenkových systémech. Typickým příkladem je přemíra podávání nootropik. Cena roční preskripce těchto levných léků dosahuje násobků ceny za použití poměrně drahého aktivátoru plazminogenu. Trombolýza je v indikovaných případech metodou nepochybně účinnou, což nelze tvrdit o nootropikách. Piracetam má průkazný účinek u kortikálního myoklonu, v dávkách mnohem vyšších než jsou běžně podávány (12–15 g/den), avšak účinek u cévního onemocnění mozku a demencí nebyl nikdy jasně prokázán. Aplikace trombolýzy nebo moderních kognitiv je pro pracoviště finančním problémem, ale lékaři i pacienti mají rádi nootropika...

Příklady, kdy více věříme tradici, konvencím než vlastní zkušenosti, je mnoho. I ve vědě i v klinice věříme autoritě více, než si připouštíme. Asi to tak musí být. Medicína se musí držet ověřených principů. Avšak i literatura, guidelines, názory autorit ukazují jen nějakou část pravdy. Proto bychom neměli vyřadit z našich životů, osobních i profesionálních, to nejdůležitější – kritický pohled na tradici a autoritu stejně jako kritické zhodnocení vlastní zkušenosti. Jenom tak mohl vyvodit Newton teorii gravitace z faktu, že mu jablko spadlo na hlavu. Možná, že nám jablka padají na hlavu častěji, než si uvědomujeme.

Na Vaše příspěvky se i s redakční radou těší
prof. MUDr. Ivan Rektor, CSc.
předseda redakční rady